

ՄՇԿ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԵՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի կէս տարեկան 6 ռուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ

Մեր հասցեն. Тифлисть, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է Լ է Ք օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ սոսն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տ է Լ է Ք օ Ն № 253.

Հոկտեմբերի 5-ին յանդիմանալի վարձանովն Ներսիսեան հոգեւոր դպրոցի ուսուցիչ

ՅԱՐԱՐԹԻՒՆ ԳԵՈՐԳԵԱՆ ԱԼԻԱԶԵԱՆՑ

Դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ ուսուցչական մարմինը խորին ցաւով յայտնելով նրա ծանօթներին այդ մասին, խնդրում է յարգել հանգուցեալի յիշատակը, ներկայ լինելով նրա թաղմանը, որ տեղի կունենայ այսօր, շաբաթ, հոկտեմբերի 7-ին: Յուշարկաւորութիւնը կը սկսվի Միքայէլեան հիւանդանոցից առաւօտեան ժամը 10-ին, դէպի ս. Նշան եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը:

1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կամենում էք բարձր կոչման ծառայիչներին Ներսիսեան ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արձագանքներ. Օպերային ներկայացումները. Նամակ Սուխումի շրջանից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Երևանից. Արտաքին լուրեր. — Հեռագրեր. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Կաթօղի միսօնարները:

ԿԱՄԵՆՈՒՄ ԷՔ ԲԱՐՁՐ ԿՈՉՄԱՆ ԾԱՌԱՅԵՆ

Ներկայումս, երբ Պարսկաստանի վեհապետը եւ բարձր պաշտօնական շրջանը համակրութեամբ են վերաբերվում դէպի կրթութիւնը եւ կուլտուրական առաջընթացները, մի նախնաձեռն գործունէութեան ասպարէզ է բացվում Պարսկաստանում ապրող հայ տարրի համար: Բայց բնականաբար հայր է ծագում, թէ արդեօք պարսկահայերը կարող կը լինեն պատուաւերի դիրք բռնել երկրի մէջ եւ կուլտուրական տարրի արժանի կոչում վերցնել իրանց վրա:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԿԱՌՈՒԿ ՄԻՍԻՕՆԱՐՆԵՐԸ

(Նամակ Պարիզից)

Պարիզի այժմեան համաշխարհային ցուցահանդէսն այնքան մեծ է, հարուստ եւ բազմակողմանի, որ, մեր կարծիքով, նրա մինչեւ այժմ միջինաւոր յաճախորդներից հազիւ թէ գտնվի մէկը, որ համարձակ կարողանար ասել, թէ տեսել է այնտեղ ամեն բան: Այցելուների ահագին մեծամասնութիւնը, յուսահատված ցուցահանդէսի այնչափ հսկայական ծաւալներից, ճարահատեալ ստիպված է լինում բաւականաչափ նրա գլխաւոր մասերի ընդհանուր տեսութիւնով, առանց մանրամասնութիւնների ետեւից ընկնելու:

Այդպիսի դրութեան մէջ էլ ես էի. մի քանի անգամ ցուցահանդէսն այցելելուց յետոյ, կարծում էի, թէ ամեն բան արդէն տեսել եմ, գտնել ընդհանուր ձեւով, երբ մի օր, ցուցահանդէսի մի խումբ մասով անցնելու, յանկարծ տեսայ առաջ մի երկայարկան գողորիկ փողբիկ շինութիւն, պավիլիօն, ճակատին գրած, missions catholiques (կաթօղի միսօնարութիւններ): Դա վերջիններիս ցուցահանդէսի շինութիւնն էր, որի բացվելու մասին թէպէտեւ կարողացել էի ժամանակին լրագրիւններում, բայց շատերի նման ես էլ նախապաշարված լինելով առնասարակ կղերականութեան դէմ, մինչեւ այդ ամեններին չէի հետաքրքրվել դրա գոյութեամբ: Այժմ, բոլորովին պատահաբար դուրս գալով այդ շինութեան դիմաց, ես վճռեցի մտնել յայդթիւղով նախապաշարունքս: Եւ շատ պոզում եմ վարձօք յայտնել, որ ստացած տպաւորութիւնս բոլորովին անսպասելի եղաւ. եւ որ ցուցահանդէսի ոչ մի բաժանմունքից ես

նում: Իսկ ի՞նչ է պարսկահայը մեր ժամանակում: Արքայն նա դրական առաւելութիւններ ունի համեմատած պարսիկների հետ:

Ճիշդ է, պարսկահայը ընդհանուր առմամբ աւելի կրթասէր եւ աւելի քաղաքակրթված է, քան շրջապատող պարսիկ ամբողջը: Բայց հայի գերազանցութիւնը այնքան մեծ չէ, որ նա իսկապէս կարողանար ծառայել իբրև օրինակ, իբրև հեղինակութիւն: Պարսկական քաղաքների հայ բնակիչների մի մասը զբաղված է վաճառականութեամբ եւ արհեստներով, որոնց մէջ նոր-նոր միայն սկսում են նկատվել կատարելագործութիւններ, իսկ միւս բաւական նշանաւոր մասը կազմված է օղեւաճառներից, որոնք շատ թշուառ դեր են կատարում իրանց պարագլուխներով: Այդ օղեւաճառների մօտ գաղտնի կերպով հաւաքվում են այն պարսիկները, որոնք ստորել են օղի եւ գինի խմել եւ անձատուր լինել խայտառակ կենցաղակիրութեան: Ինքը օղեւաճառը ներկայանում է իբրև մի խղճալի արարած, որ գողում է իր յաճախորդներից եւ նրանց անզուսպ կրքերի արտայայտութիւններէ: Եւ անկասկած, այդ օղեւաճառը պարսիկը ստորում է ոչ թէ յարգել հային, այլ ատել նրան, կամ նայել նրա վրա, իբրև մի թշուառ էակի վրա, որ

չէի հեռացել այդքան խոր եւ ուժեղ տպաւորութեան տակ:

Ինչպէս վերեւ ասացի, շինութիւնը երկար կանի է. ներքին յարկը ներկայացնում է մի կրտսեր զարկի, շրջապատած վեց փոքրիկ պանօրամաներով, որոնք ներկայացնում են զանազան դէպքեր, միսօնարների կեանքից: Առաջին պատկերը ներկայացնում է մի միսօնար, չքած հողի վրա, աչքերը դէպի երկինք յռած, իսկ դիմացը դահիճներն ուղղել են նրա կուրծքին թնայնօթի բերանը եւ պատրաստվում են կրակել: Անշուք, ըստ երեւոյթի, կատարվում է ինչ որ մահմեդական երկրում: Երրորդ տեսարանը ներկայացնում է մի կին միսօնար (քոյր), որի առջ քացուղան նստած են մի քանի սեւամորթ աղջիկներ, ձեռագործները գողնին, ու խորին ուշադրութեամբ լսում են քոյր պատմութիւնը, ըստ երեւոյթի, այնպիսի պատկերներով, որի քարտէզը քաջ է արած նրանց դիմաց: Երրորդ պատկերի վրա կրկին մի տղամարդ միսօնար է, որ նոյնպէս քացուղայ իր շուրջը ժողոված մի խումբ զանազան հասակի սեւամորթներ, ինչպէս երեւում է, պատմում է նրանց սուրբ գրքից: Չորրորդ տեսարանի գործողութիւնը կատարվում է Չինաստանում. երկու դահիճներէ մէկը կապել է միսօնարի գլուխն երկու երկար ձողերի մէջ, իսկ միւսը երկար ու կեռ սուրը ձեռքին՝ պատրաստվում է նրա գլուխը կտրել: Հինգերորդ պատկերը ներկայացնում է հեռաւոր հիւսիսը, ձիւնով ծածկված. միսօնարը, մորթիների մէջ փաթկալված, ճանապարհ է գնում մի անհիւրընկալ վայրից դէպի միւսը: Վերջապէս վեցերորդ տեսարանը, ամենաանշուքը, ներկայացնում է կրկին կին

պատրաստ է ստորութիւններ յանձն առնել մի քանի շահի վաստակելու համար:

Ծանր է մեզ համար արձանագրել այս անմիթար վաստակը: Բայց դրանք գոյութիւն ունեն եւ մենք պարտաւոր ենք առանձնապէս ուշք դարձնել նրանց վրա, որպէս զի միջոցներ ձեռք առնվին արմատախիլ անելու նրանց: Պարսկահայը պէտք է ձեռք վերցնի այդ սարկացող եւ անսխորժ պարագլուխներից եւ պատրաստ է իր մատող սերունդը աւելի ազնիւ եւ արդիւնաւոր աշխատանքի համար:

Այդտեղ շատ բարեբար ազդեցութիւն կարող են ունենալ դպրոցները, որոնց թիւը թէլեւ անձու է տարեցտարի, սակայն դանդաղ կերպով, եւ իրանք դպրոցները նիւթական կողմից այնքան ապահովված չեն, որ աստիճանաբար ընդարձակեն իրանց գործը հաստատ հիմքերի վրա: Ամենալաւ եւ ամենամեծ դպրոցները գտնվում են Քաւրիզում եւ Քհրանում, որտեղ ապրում են համեմատաբար աւելի կրթված եւ աւելի հարուստ հայերը: Բայց այդ դպրոցներն էլ ապահովված չեն եւ կարօտ են լուրջ օգնութեան: Դպրոցները չունեն առատ եկամուտներ, որպէս զի կարողանան հրաւիրել լաւ մանկավարժներ բաւարար վարձատրութեամբ, բանան նոր դասարաններ եւ հիմնեն արհեստանոցներ աշակերտների համար:

Պարսկահայերը պէտք է լաւ ըմբռնեն կրթութեան նշանակութիւնը եւ չը ինսպիկն գումարներ իրանց որդիներին ուսման համար: Աւսում տալով իրանց զաւակներին, թէ տեղական դպրոցներում եւ թէ մուսուստանի սահմաններում, նրանք կարող են յոյս ունենալ, որ հետեւել սերունդը իսկապէս պատրաստված կը լինի աւելի խելացի ու արդիւնաւոր գործով զբաղվելու եւ կուլտուրական դեր կատարելու երկրի մէջ:

Քաղաքակրթական կրօնային ծառայե-

միսօնարի, որի առաջ կանգնած է մի բոլոր, այլանդակված իր զարհուրելի հիւանդութեան վերքերից, իսկ կինը, մաքուր կապոցները ձեռքին, կալում է նրա վերքերը: Ետեւից կանգնած են ուրիշ նրա վիճակակիցները, որոնք իրանց հերթին են սպասում, իսկ տեսարանի խորքում երեւում է եւ այդ դժբաղդ արարածների անկեղանցը, անշուշտ եւրօպացիների (նոյն միսօնարների) ձեռքով կանգնեցրած:

Բոլոր յիշած պատկերները, ներկայացնելով, ինչպէս ասացինք, զանազան միջնադէպեր միսօնարների կեանքից, կարծում ենք իրանք իրանց հասկանալի են եւ բացատրութիւնների կարօտ չեն: Այժմ բարձրանալով վերին յարկը, մենք տեսնում ենք նոյն չափի, ինչպէս ներքեւում, զարկի, սրա շրտ պատերը ծածկված վիտրիններով եւ զանազան մարտիրոսացած միսօնարներ իւրանկար պատկերներով: Վիտրինները ծայրէջայր վիտում են ամեն տեսակ ձեռագործներով (երեւմն զարմանալի նուրբ) այն բոլոր վարժարանների, անկեղանցների եւ արհեստանոցների սաների, որոնք հիմնված են եւ պահպանվում են կաթօղիկ միսօնարների ձեռքով աշխարհիս ամենահեռաւոր անկիւններում, Եւրօպայից դուրս: Բացի ձեռագործներից, վիտրիններից մի քանիստ էլ զոյց են դրված տպագրած գրքեր եւ վաճառութեան օրինակներ ամենահազուգուրտ լեզուներով եւ վերջապէս աշակերտական խումբով լուսանկարները ամենատարօրինակ տեսակներով:

Ինչքան մեծ եղաւ իմ քաղցր զարմանքը, երբ այդ վիտրիններից մէկում նկատեցի մի վաչկազարդութեան տետրակ հայերէն լեզուով եւ դրան կից մի մեծ լուսանկար մօտ 150 աշակերտների, մօտաւորապէս վեցից մին-

լու համար պէտք է արժանաւոր կերպով պատրաստվել: Այդ պէտք է լաւ ըմբռնեն պարսկահայերը եւ եւանդուն կերպով գործի ձեռնարկեն, հրաւիրելով օգնութեան եւ աջակցութեան այն բոլոր ոյժերը եւ միջոցները, որոնք կարող են նպաստել կուլտուրական նպատակներին հասնելու համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ XVII

Վերջացնում եմ իմ պատասխանը պ. պ. Ա. Միսիթարեանին եւ Ս. Բալաղեանին:

Դարձեալ մի քանի խօսք աշակերտների հագուստի մասին:

Դեռ 1848 թին Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը որոշել է, որ աշակերտները միատեսակ զգեստ ունենան (տ. Ս. Մալխասեան, շէմ. պատմ. Ներսիսեան հոգեւոր դպրոցի էր. 64):

Այժմ, աւելի քան կէս դար անցնելուց յետոյ, այդ դպրոցի տեսուչ պ. Բալաղեան գրում է, որ իրան «մասամբ» աջողվել է այդ բանը մտցնել դպրոցի մէջ:

Ես համոզված եմ, որ այդ բանը կարելի է լինի միայն աջողեցնելով մի ամսում:

Կրկին յիշեցնում եմ Երեւանի թեմական դպրոցի 1897 թ. թւի փորձը: Այդ թւին գրեթէ նոյնքան աշակերտ կար այնտեղ, որքան այժմ Ներսիսեան դպրոցում, եւ, անկասկած, նոյնքան չքաւոր աշակերտ, որքան Ներսիսեան դպրոցում:

Կարող եմ հաղորդել պ. Բալաղեանին բոլորովին հաւաստի աղբիւրից, որ այնտեղ միայն 61 չքաւոր աշակերտներ գտնվելին, որոնք միջոց չունէին աշակերտուվելու հազնվել, եւ որ այդ 61 աշակերտի հագուստը (մինչեւ երկրորդ դասարանի աշակերտներին) կիսամասնուղից, իսկ մեծերինը մասնուղից) նստեց վարձութեան վրա ընդամենը 223 ռ. 68 կ.: Բացի այդ վարչու-

չու 16—18 տարեկան, կովկասցիներէս վերջին գաղթականական հոսանքից յետոյ լաւ ծանօթ տիպերից. իսկօք, խոշոր աչքեր, թուխ, արտայայտիչ դէմքեր, բոլորը մի տեսակ պարզ հագնված—Տրապիզոնի հայ որբանոցի սաներն էին դրանք... Ակամայ յիշեցինք այն, մեծ մասամբ, թշնամական վերաբերմունքը, որ լսվում էր մեր մամուլի մէջ հայկական կուտորածներից յետոյ միսօնարների գործունէութեան վերաբերմամբ թիւրքաց Հայաստանում: Եւ մենք մեզ հարց տուինք. եթէ այդ մեզ համար բոլորովին օտար մարդիկ, յայտնի սարսափներով միջոցին պատասխարած լինէին իրանց որբանոցում միմիայն այդ 150, այլապէս ազգի համար կորած երեխաներին, հազարած, կիրակրած նրանց եւ այժմ նրանց մտաւոր սնունդի մասին հոգալիս, արդեօք միմիայն հէնց այդ գործի համար այդ մեզ անծանօթ պարտներն արժանի չէին մշտական երախտագրութեան: Եւ ընդհակառակը, զանցառութեան տալով մեզ մատուցած այդպիսի մեծ, գրական ծառայութիւնները եւ հաշուի նստելով միսօնարների հետ նրանց, յամենայն դէպս երկրորդական, պակասութիւնների վերաբերմամբ, արդեօք մենք չենք վրտանալովում ապրախտ ազգ կոչվելու: Մեզ շատ լաւ յայտնի է եւ նոյնչափ էլ ատելի պապականութեան ներկայացուցիչների այն մասի գործունէութիւնը, որ վերաբերում է հաւատարմութեան, այսինքն պապի հպատակների թիւն աւելացնելու ջանքերին, ինչ գնով որ լինի, մինչեւ անգամ միւս դաւանութեան քրիստոնեաների հաշուով: Բայց մեր խօսքն այդ վնասակար միջոցների, այդ Ջնտոյեանների մասին չէ, այլ այն ընտիր, անձուրաց,

չու 16—18 տարեկան, կովկասցիներէս վերջին գաղթականական հոսանքից յետոյ լաւ ծանօթ տիպերից. իսկօք, խոշոր աչքեր, թուխ, արտայայտիչ դէմքեր, բոլորը մի տեսակ պարզ հագնված—Տրապիզոնի հայ որբանոցի սաներն էին դրանք... Ակամայ յիշեցինք այն, մեծ մասամբ, թշնամական վերաբերմունքը, որ լսվում էր մեր մամուլի մէջ հայկական կուտորածներից յետոյ միսօնարների գործունէութեան վերաբերմամբ թիւրքաց Հայաստանում: Եւ մենք մեզ հարց տուինք. եթէ այդ մեզ համար բոլորովին օտար մարդիկ, յայտնի սարսափներով միջոցին պատասխարած լինէին իրանց որբանոցում միմիայն այդ 150, այլապէս ազգի համար կորած երեխաներին, հազարած, կիրակրած նրանց եւ այժմ նրանց մտաւոր սնունդի մասին հոգալիս, արդեօք միմիայն հէնց այդ գործի համար այդ մեզ անծանօթ պարտներն արժանի չէին մշտական երախտագրութեան: Եւ ընդհակառակը, զանցառութեան տալով մեզ մատուցած այդպիսի մեծ, գրական ծառայութիւնները եւ հաշուի նստելով միսօնարների հետ նրանց, յամենայն դէպս երկրորդական, պակասութիւնների վերաբերմամբ, արդեօք մենք չենք վրտանալովում ապրախտ ազգ կոչվելու: Մեզ շատ լաւ յայտնի է եւ նոյնչափ էլ ատելի պապականութեան ներկայացուցիչների այն մասի գործունէութիւնը, որ վերաբերում է հաւատարմութեան, այսինքն պապի հպատակների թիւն աւելացնելու ջանքերին, ինչ գնով որ լինի, մինչեւ անգամ միւս դաւանութեան քրիստոնեաների հաշուով: Բայց մեր խօսքն այդ վնասակար միջոցների, այդ Ջնտոյեանների մասին չէ, այլ այն ընտիր, անձուրաց,

չու 16—18 տարեկան, կովկասցիներէս վերջին գաղթականական հոսանքից յետոյ լաւ ծանօթ տիպերից. իսկօք, խոշոր աչքեր, թուխ, արտայայտիչ դէմքեր, բոլորը մի տեսակ պարզ հագնված—Տրապիզոնի հայ որբանոցի սաներն էին դրանք... Ակամայ յիշեցինք այն, մեծ մասամբ, թշնամական վերաբերմունքը, որ լսվում էր մեր մամուլի մէջ հայկական կուտորածներից յետոյ միսօնարների գործունէութեան վերաբերմամբ թիւրքաց Հայաստանում: Եւ մենք մեզ հարց տուինք. եթէ այդ մեզ համար բոլորովին օտար մարդիկ, յայտնի սարսափներով միջոցին պատասխարած լինէին իրանց որբանոցում միմիայն այդ 150, այլապէս ազգի համար կորած երեխաներին, հազարած, կիրակրած նրանց եւ այժմ նրանց մտաւոր սնունդի մասին հոգալիս, արդեօք միմիայն հէնց այդ գործի համար այդ մեզ անծանօթ պարտներն արժանի չէին մշտական երախտագրութեան: Եւ ընդհակառակը, զանցառութեան տալով մեզ մատուցած այդպիսի մեծ, գրական ծառայութիւնները եւ հաշուի նստելով միսօնարների հետ նրանց, յամենայն դէպս երկրորդական, պակասութիւնների վերաբերմամբ, արդեօք մենք չենք վրտանալովում ապրախտ ազգ կոչվելու: Մեզ շատ լաւ յայտնի է եւ նոյնչափ էլ ատելի պապականութեան ներկայացուցիչների այն մասի գործունէութիւնը, որ վերաբերում է հաւատարմութեան, այսինքն պապի հպատակների թիւն աւելացնելու ջանքերին, ինչ գնով որ լինի, մինչեւ անգամ միւս դաւանութեան քրիստոնեաների հաշուով: Բայց մեր խօսքն այդ վնասակար միջոցների, այդ Ջնտոյեանների մասին չէ, այլ այն ընտիր, անձուրաց,

չու 16—18 տարեկան, կովկասցիներէս վերջին գաղթականական հոսանքից յետոյ լաւ ծանօթ տիպերից. իսկօք, խոշոր աչքեր, թուխ, արտայայտիչ դէմքեր, բոլորը մի տեսակ պարզ հագնված—Տրապիզոնի հայ որբանոցի սաներն էին դրանք... Ակամայ յիշեցինք այն, մեծ մասամբ, թշնամական վերաբերմունքը, որ լսվում էր մեր մամուլի մէջ հայկական կուտորածներից յետոյ միսօնարների գործունէութեան վերաբերմամբ թիւրքաց Հայաստանում: Եւ մենք մեզ հարց տուինք. եթէ այդ մեզ համար բոլորովին օտար մարդիկ, յայտնի սարսափներով միջոցին պատասխարած լինէին իրանց որբանոցում միմիայն այդ 150, այլապէս ազգի համար կորած երեխաներին, հազարած, կիրակրած նրանց եւ այժմ նրանց մտաւոր սնունդի մասին հոգալիս, արդեօք միմիայն հէնց այդ գործի համար այդ մեզ անծանօթ պարտներն արժանի չէին մշտական երախտագրութեան: Եւ ընդհակառակը, զանցառութեան տալով մեզ մատուցած այդպիսի մեծ, գրական ծառայութիւնները եւ հաշուի նստելով միսօնարների հետ նրանց, յամենայն դէպս երկրորդական, պակասութիւնների վերաբերմամբ, արդեօք մենք չենք վրտանալովում ապրախտ ազգ կոչվելու: Մեզ շատ լաւ յայտնի է եւ նոյնչափ էլ ատելի պապականութեան ներկայացուցիչների այն մասի գործունէութիւնը, որ վերաբերում է հաւատարմութեան, այսինքն պապի հպատակների թիւն աւելացնելու ջանքերին, ինչ գնով որ լինի, մինչեւ անգամ միւս դաւանութեան քրիստոնեաների հաշուով: Բայց մեր խօսքն այդ վնասակար միջոցների, այդ Ջնտոյեանների մասին չէ, այլ այն ընտիր, անձուրաց,

չու 16—18 տարեկան, կովկասցիներէս վերջին գաղթականական հոսանքից յետոյ լաւ ծանօթ տիպերից. իսկօք, խոշոր աչքեր, թուխ, արտայայտիչ դէմքեր, բոլորը մի տեսակ պարզ հագնված—Տրապիզոնի հայ որբանոցի սաներն էին դրանք... Ակամայ յիշեցինք այն, մեծ մասամբ, թշնամական վերաբերմունքը, որ լսվում էր մեր մամուլի մէջ հայկական կուտորածներից յետոյ միսօնարների գործունէութեան վերաբերմամբ թիւրքաց Հայաստանում: Եւ մենք մեզ հարց տուինք. եթէ այդ մեզ համար բոլորովին օտար մարդիկ, յայտնի սարսափներով միջոցին պատասխարած լինէին իրանց որբան

Թիւր տուեց այդ աշակերտներին 51-ին, որոնք գլխարկ չէին կարող առնել, գլխարկներ (48 ր.) եւ 53 հոգու 77 բուրբու ուսումնասիրող (փոքր երեքին մայրիկներ, մեծերին կոչիկներ): Այդպիսով աշակերտներին արտաքին վայելուչ տեսք տալը վարչութեանը նստեց ընդամենը մօտ 350 բուրբու (տես. «Հաշիւ», «Մշակ» 1897 թ. № 96):

Այդքան գումար Թիֆլիսում Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնը կարող էր աչքերը խփած գտնել նոյն իսկ դուրս չը գալով հոգաբարձական նիւտերին յատկացրած սենեակից:

Վերջացնելով խօսքս այդ կէտի մասին, աւելորդ չեմ համարում յայտնել, որ ես չեղտում եմ միայն հագուստի վայելչութիւնը եւ մաքրութիւնը, երկրորդական նշանակութիւն տալով միատեսակութեանը, որ շատ յարմար է դիտելովինայի տեսակէտից, բայց վնասակար մի ուրիշ, աւելի կարեւոր տեսակէտից, — ցանկալի չէ դպրոցում այն ամենը, ինչ որ հօտաքին կերպարանք է տալիս աշակերտներին եւ խանգարում է նրանց անհատական առանձնատեսակութիւնների զարգացման:

Բացի այդ կէտից պ. Մխիթարեանի եւ պ. Բաղդասարի հերքումներում ընդհանուր է այն մեղադրանքը, իբր թէ ես խօսում եմ անփաստ: Պ. Մխիթարեան պնդում է, թէ ես խօսում եմ, հիմնվելով «Թոռացիկ տպագրութիւնների» վրա, թէ ես «խոչորացուցալին տեղեկութիւններ» ունեմ Ներսիսեան դպրոցի մասին, թէ ես հիմնաւորապէս չեմ ուսումնասիրել Ներսիսեան դպրոցի պատմութիւնը:

Ընթերցողներին արդէն յայտնի է, որ ես մի տարի ուսուցիչ եմ եղել Ներսիսեան դպրոցում: Կարծում եմ, որ «Թոռացիկ» անուանել իմ տպագրութիւնները եւ «խոչորացուցալին» իմ ունեցած տեղեկութիւնները, անուուադն անհիմն է, իսկ ինչ վերաբերում է Ներսիսեան դպրոցի անդամին, — այն ասելու համար, ինչ ես եմ ասել, անհրաժեշտ չէ «հիմնաւորապէս» ուսումնասիրել Ներսիսեան դպրոցի պատմութիւնը:

Իմ խօսքը եղել է այն պահանջների մասին, որոնք այժմ տարրական եւ համարվում ժամկալարժեքի մէջ:

Շատ հին անցեալում Ներսիսեան դպրոցը, ընտանիքային, չէր կարող համապատասխանել այդ պահանջներին եւ պ. Մխիթարեան առաջ բերելով, ի հերքումն իմ ասածների, Ալամուրեանի, Շանչեանի, Նազարեանի, Ս. Մանդինեանի ժամանակները, շատ լաւ է արել, որ աւելացրել է «Իր ժամանակի մանկավարժական պահանջներին»:

Աւելորդ չեմ համարում նկատել եւ այն, որ

երկնային կրակով օծուած անձնաւորութիւնների մասին է, որոնք տիրապետելով շատ անգամ ոչ միայն կրօնական, այլ եւ աշխարհական գիտութիւններին, ուրեմն եւ ունենալով ամենայն միջոց ամենաապագով կեանք վայելելու եւ քաջալիք ու զամ կենտրոնում, այնու ամենայնիւ տեղեկութեան անհրաժեշտ ու զարգացնելու գոնում, տեսնելով, թէ երկրագնդի վրա սփռված մարդկութեան ազգային մեծամասնութիւնը դեռ ինչ աստիճանի տգիտութեան, աղքատութեան, ուրեմն թշուառութեան մէջ է գտնուում եւ յօժարակամ հրաժարելով աշխարհի սովորական վայելչութիւններից, նուիրում են իրանց անձն այդ թշուառականներին եւ ուղղում քայլերը դէպի ամենահեռու, ամենախուրդ ու անհիւրընկալ, վայրենի տեղեր, որտեղ ոչ մի եւրօպայի դեռ սոք չէ կոխել եւ որտեղ եւրօպական խաղաղ, ապահով կեանքի տեղ ներքին սպասում է շատ անգամ այն վախճանը, որի երկու օրինակները ներկայացրած են վերեւ յիշած տեսարանների մէջ: Այն, մեր խօսքը Լիվիւզատի մասին է (չօլաւիւզացի բժիշկ, բողոքական), որը քան երեք տարի անցկացնելով Աֆրիկայի խորքերում, մարդակեր վայրենիների մէջ, բժիշկելով եւ աւատարան քարոզելով, իր մահից առաջ այդ տարիներն աւնուանում էր իր կեանքի ամենաքաղցր շրջանը: Մեր խօսքը հար Դօնների մասին է (կաթօլիկ), որ նուիրելով իրան Յէլլոնում բոլորողներին խնամելու գործին, շատ լաւ իմանալով այդ զարհուրելի հիւանդութեան վարակիչ լինելը եւ աչքով տեսնելով այն սարսափելի մահը, որով մեռնում են այդպիսի հիւանդները (շատ անգամ տանջվելով 15—20 տարի շարունակ), ինքն էլ վարակվեց եւ մեռաւ մի քանի տարի սրանից առաջ: Արդեօք կարելի է մի մարդուց պահանջել կամ մինչեւ անգամ երեւակայել նրա կողմից դրանից աւելի մեծ զոհ, ուրեմն եւ աւելի մեծ հերոսութիւն յանուն սիրոյ դէպի մերձաւորը:

Անա թէ ովքեր են իսկական միսիօնարները

եւ երբեք մտադիր չեմ եղել պնդել, թէ Ներսիսեան դպրոցի բոլոր ուսուցիչները բուրբուներ են եղել, ինչպէս կարծում է պ. Մխիթարեան: Չէ որ ներկայ խմբի նկատմամբ ես նոյն իսկ չեղտել եմ, որ կան բացառութիւններ: Գալով Ներսիսեան դպրոցի նորագոյն անցեալին, բացի պ. Պ. Սիմէօնեանից, չը կայ գրեթէ մէկը Ներսիսեան դպրոցի վերջին տասնեակ տարիների ղեկավար ոչմերից, որին ես լաւ չը ճանաչեմ իբր աշակերտ (ճեմարանում, որ, փոխէփոխ Ներսիսեան դպրոցի հետ, ղեկավարում էին նրանք) կամ իբր պաշտօնակից Ներսիսեան դպրոցում:

Որ պ. Ս. Մանդինեան տասնեակ տարիների ընթացքում իբր ուսուցիչ եւ գրող, տարածել է մտնկավարժական սկզբունքներ, այդ ճիշտ է, բայց անկասկած է եւ այն, որ պ. Ս. Մանդինեան, ինչպէս հարկն է չէ ձգտել իր րակնայնեան այդ սկզբունքները այն դպրոցներում, ուր նա բաւական աղքեցիկ եւ նոյն իսկ ղեկավարել է իր խաղաղը:

Իմ դրածների իբր թէ անփաստ լինելու վերաբերմամբ պէտք է ասեմ եւ հետեւեալը. իմ ցոյց տուած պակասութիւններից մի քանիսը այնպիսի ակնյայտի փաստեր են, որոնք ինչպէս օրինակ, չէնք եւ աշակերտների հագուստը — թող ների ինձ պ. Մխիթարեան այդ «թիւնը» բարը. — դ ու ե մ իրանց մասին: Միւս պակասութիւնների վերաբերմամբ ես դիտում եմ աշխատել եւ չափաւոր լինել փաստերի կողմից, բայց իմ բերած սակաւթիւ փաստերն էլ համոզեցուցի կարող են համարվել, որովհետեւ ընտրոյ են:

Հասարակական որոշ երեւոյթների մէջ նոյնքան կապ կայ, որքան մի կենդանու կմախքի ոսկորների մէջ, եւ կարելի է մի ընտրոյ փաստով զարգացող կազմել մի ամբողջ րէփի մասին այնպէս, ինչպէս մի դիտնական կարողանում է վերալայնել մի անհետացած կենդանու կմախք նրա մի ոսկորով:

Որպէս զի դուք բարբարոս անունը դրոշմէք մի կանաչավարժական ճակատին, բաւական է, որ իմանաք, թէ նա մարդկանց պատմելիս կարում է, դիցուք նրանց լեզուն, որովհետեւ դա շատ ընտրոյ փաստ է:

Այսպիսի ընտրոյ փաստեր են Ներսիսեան դպրոցի այժմեան վարչութեան համար եւ իմ բերած փաստերը:

Պ. Բաղդասար իր պատասխանում աւելորդ է համարում խօսել այդ փաստերի մասին, հերքել կամ խոտտովանել նրանց ճշմարտութիւնը: Իրա փոխարէն նա ասում է, թէ ես պահանջում եմ Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչներին կարող լինել սիրելի եւ սպիտակ նրանք, ի ղէպ, չենք կարող չը յիշել այստեղ այն, մեր կարծիքով, անհիմն եւ անարդար կարծիքները, որ լայնում են այժմ միսիօնարների ղէմ Չինաստանի ներկայ ղէպերի արիթմիկ իբրեւ թէ չինացիների այժմեան ստեղծութիւնը եւրօպացիների ղէմ հիմնված է զիտաւորապէս միսիօնարների գործունէութեան վրա: Այդպէս բացատրել ներկայ չինական անցքերը՝ նշանակում է կամ ծանօթ չը լինել հարցի պատմութեան հետ, կամ թէ գիտակցաբար յեղաշրջել փաստերը: Միսիօնարութիւնը Չինաստանում ունի հարիւր տարի (?) պատմութիւն, ուրեմն նա ամենաինչ է ներկայացնում չինացիների համար մի անսովոր նորութիւն, որ կարողանար յանկարծ վրդովեցնել մի ահագին ամբողջ եւ ընդհակառակն, կատարեալ նորութիւն էր նրանց համար, եւ երեւի շատ անսովոր նորութիւն, եւրօպական վաճառականների այն սանձարձակ հոսանքը, որ վերջին եսպան-չինական պատերազմից յետոյ, երբ պարզվեց, որ Չինաստանը ամենաինչ անքան էլ ուժեղ չէ, ինչպէս կարծում էր, հեղեղի նման թափվեց նրա գլխին ամեն կողմից, ամենաչին առիթներով խլելով նրանից ահագին դաւաճանք: Գրեթէ նորմալ երկիրը սպառնքւելով ու զանազան նորմալութիւններով, եւ այդպիսով տակն ու վրա անելով ամբողջ անտեսական կազմը մի վիթխարի երկրում, որ մօտ 500 միլիօն բնակիչ է հաշոււմ (մարդկութեան երկրորդ մասը) եւ 4000 տարվայ պատմութիւն ունի: Այդ ինչպէս է, որ չորս-հինգ տարվայ միջոցում կատարված բուռնացումը՝ զինված եւրօպացիները համարվում են իբրեւ չեղած, իսկ չինացիների այժմեան արդար բարկութեան պատասխանատուութիւնը ընկնում է այդ վիթխարի երկրի գանազան կողմերում շատ վաղուց չարակամ եւ ուրեմն իրանց թշույ համարան անհիւստի զէնքն է եղել ս. գրքը. երկրին

ներկից այնպիսի բաներ, որոնք նոյն իսկ չեն լուծված գիտութեան մէջ:

Քաւ լիցի: Իմ յօդուածում ես չեմ պահանջել նոյն իսկ, որ մեր ուսուցիչները ձեռք քաշեն թուանշաններից, թէ եւ սխալ է ասել, թէ դրանց փոխարինող լաւ միջոց գտնված չէ: Ես միայն պահանջել եմ, որ նրանց մեծամասնութիւնը այդ ձեւական միջոցը ամենապիտանոր չը համարէ:

Յօդուածս շատ երկարեց եւ ես ստիպված եմ լուծեան սալ շատ երկրորդական կէտեր: Տ. Յ.

ՕՊԵՐԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հոկտեմբերին ներկայացրին երկու օպերա. «Պայացիներ» Լէօնկովալօի եւ «Գիւղական պատիւ» Մասկանի: Պայացի դերը կատարում էր Պիկալուզա, նրա կնոջ դերը — Կուչուցա, սիրահարինը — Գերասիմենկո, իսկ Տօնիօի դերը յանձն էր առել կատարել բարիտոն Ալեկսով:

Պիկալուզա ցոյց տուեց իր ձայնի զօրութիւնը. այս դերում նա շատ ուժեղ էր երգում. իսկ խաղը եւ նրանանները կրակոտ ու միմեանց համապատասխան էին, մասնաւոր ճիշտալիք Պայացի արխայում Կուչուցա այժմ թէ աւելի լաւ էր երգում եւ թէ անհամեմատ լաւ էր խաղում, քան թէ Մարգարիտայի դերում: Գերասիմենկո գրաւիչ էր: Ինչ վերաբերում է Ալեկսովին, ցանկանք նրան ամենայն աղողութիւն. ձայնը վատ չէ: Չէ կարող արդեօք արտաբար մի քիչ տեղեւորութեամբ ուսումնասիրել եւ կրթել իր դերերը:

Սերբերը լաւ էին:

Լէօնկովալօի մուզիկան նոր ձեւի հեղինակութիւն է, նրան միշտ կարելի է լսել հաճութեամբ:

Երկրորդ օպերայում անսովոր աւելի յարմար էր. Սանթուցի — օր. Պապանան, նրա սիրելին — Բօրիսենկո եւ պաշտպանը — Գերասիմենկո:

Սանթուցիի դերը ամենից մեծ է եւ դժուար. նա ամբողջ ժամանակ ընկնի վրա, հոգեկան սարսափելի տանջանքների տակ ընկձված, երգում է սօղօններով իր վիշտը եւ դուժաներով պատերազմ ամեն մի գործող անձի հետ փոփոխակի: Մենք մի քանի Սանթուցիներ ենք տեսել, բայց հոգեկան տանջող, երգեցողութեամբ յուզող ու սարսեցնող եւ նուրբ գեղարուեստով ու ցնցող խաղով ձեռք վրա ազդող գոնում էք միայն օր. Պապանանին (այս կարծիքը ես յայտնել էի եւ անցեալ տարի): Նրա՝ երկրեցու մուտքը, սանդուղաների վրա

հասցրած դրանց վնասը կայացել է նրանում, որ այդ տարօրինակ մարդիկ որոնել են ամեն տեղ ապօրինի դաւակներ (որոնց թիւը փոքր չէ Չինաստանում) եւ ինամիլ նրանց, աղքատ հիւանդների համար հիւանդանոցներ հիմնել, չքուր դասի համար արհեստանոցներ, անգորգէտների համար վարժարաններ բացել, վերջապէս թէ խօսքով եւ գործով միլիթարել հասարակութեան այն տարբերը, որոնք ամենքից աչքաթող, այլապէս մասնավոր են ամենամիլիթար եւ թշուառ վիճակի:

Համեմատելով այդ երկու տեսակ գործիչների գործիւն եղանակը, մինչեւ անգամ կարելի է հարց տալ, թէ արդեօք ներկայ դէպքում միսիօնարները անմեղ զոհեր չեն: Չիչէ է, եղել են Չինաստանում շատ անգամ միսիօնարների ղէմ հալածանքներ, բայց նրանք ոչինչ նմանութիւն չունեն իրանց ծաւալով ներկայ գրեթէ ընդհանուր ապստամբութեան եւրօպացիների ղէմ (գլխաւորապէս եւրօպական կառավարութիւնների ղէմ), եւ երկրորդ դեռ հարց է, թէ անաչները եղած այդ հալածանքները կատարվել են ժողովրդի մեծամասնութեան ձեռքով, թէ մի խումբ տեղական հոգեւորականների, խալիֆների ձեռքով, որոնք չէին կարող չը նկատել այդ նորեկ մարդկանց գործունէութեան վտանգաւորութիւնը իրանց շահերի տեսակէտից: Ահա մի դասակարգ, որ ներկայացնում է քրիստոնեական վարպետութեան ոգու հարազատ ծնունդը եւ իրաւորութիւնը եւ արդեօք է միմիայն քրիստոնեական կրօնի, որի միակ պատուէրն է. «Միրեցէք միմեանց, մինչեւ անգամ ձեր թշնամիներին, անխախտ, առանց որ եւ է աշխարհագրական կամ ազգագրական սահմաններ որչիւր մարդկանց մէջ. մինչդեռ արան կից մի շարունակութիւն է դեռ քարոզել «Յօր եւ սուր այն ամենքի ղէմ, որոնք չեն երկրպագում մարգարէին եւ նրա (նրա սեփական) Ալլահին»:

ընկած «Բնչ եւ ես հեկեկալը լացացրեց մինչեւ սնուած միշտ ծափահարող զարերէյի հասարակութիւնից շատերին»:

Օր. Պապանան եւ պ. Գերասիմենկո երգում էին խաղերէն, որ ընդհանուր տպաւորութեան համար այնքան էլ նպաստաւոր չէ կարող համարվել:

ՆԱՄԱԿ ՍՈՒԽՈՒՄԻ ՇՐՋԱՆԻՑ

Սօչի, սեպտեմբերի 29-ին

Փոքրիկ Սօչին արագ-արագ մեծանում ու կարեւոր նշանակութիւն է ստանում Այսօր յատուկ շոգենաւով այստեղ հասան միսիօնարներ վիտակ եւ կուրօպակներ. մօտ մի ամիւս է միսիօնար Երմօլով հանգստանում է խաղաղ Սօչիում իր անձնական ընտանիքում: Միսիօնար Սիլվիօլ եւ կառավարչապետ իշխան Գօլիցին իրանց ճանապարհորդութեան ընթացքում անտես չարին եւ Սօչին. այս ամառ մեղ այցելեց նոյնպէս Սու ծովի հաւատարմի մի կարեւոր մասը եւ իր անործաւոր երաժշտութեամբ պատուեց Սօչին, երկու գիշեր անկող քաղաքային անպատճառ այցելու:

Սօչից հեռու չեն նոյնպէս երկրաբորժական փորձական կայարանները եւ կուրօնի կայանական գեղեցիկ կալուածները եւ բազմաթիւ նոր շինվող տներ:

Սեպտեմբերի 15-ին սովորականից բաւական թանգ գնելով աճուրդի դրվելին 33 կտոր հող, որոնք բացառապէս գնվելին օտարաբաղաճայիններից: Ինչիկ սօչիցները, որոնք տարիներով ապստեղ ապրելով, խորատու վնաս մասնավորապէս թէ ան մէջ, չեն զգացել Սօչիի նական առաւելութիւնները, առաջ արհամարհանքով, իսկ այժմ զորոտնքով դիտում են, թէ ինչպէս կարեւորութիւն է ստանում իրանց «ողորմելի» Սօչին: Դեռ շատ տարի չէ անցել այն օրից, երբ հողի քառակուսի սաճէրը 5—10 կօտէկ արժէք, մինչդեռ այժմ 3—5 բուրջով խումբ են միմեանց ձեռքից եւ հաւանականաբար հետո չէ նոյնպէս այն օրը, երբ արիստանքով պիտի յիշեն ներկայիս թանգ համարված գները:

Եւ իրաւի, Սօչիի չրջանը իր մաքուր ծովափով, բազմաթիւ բլրակային կիււղներով եւ մասնաւոր կուսական տառտ անտառներով մեծ յարմարութիւններ ունի կուրօպաների, սանատորիաների, վիլլաների համար եւ կարող է գերազանցել Եւրասիան, եթէ նոյն խնամքը տարվի այստեղ:

Մեր հայ հարուստները, որ վերջին տարիներս à la mode ճանապարհորդում են նոյն իսկ արտասահմանական կուրօպաները՝ ծախսելով անաղին

մի վարպետութիւն, որի իրագործման միայն պատմութիւնն էինք կարգապիլ, բայց եւ արժանապանք մեր աչքերով տեսնելու այդ պատմութեան մի երեւի ներկայացուցիչ չորս տարի սրանից առաջ: Համարեա նոյն պահանջն էր սնում իր հետեւողներից եւ հրէական կրօնը, քրիստոնէութիւնից առաջ: Ահա մի դասակարգ, ստոււ ենք, որով այժմեան քրիստոնէական աշխարհը իսկապէս պէտք է պարծենալ ամենայն իրաւամբ, բայց արի ու տես, որ նրա թաղապետութիւնի կուրացած, սա նախադասում է պարծենալ կուրպիլի թիւգանթներով եւ Մաուզերի հրացաններով, քան այդ ըստ երեւոյթին ամենահամեստ, բայց իսկապէս հսկայ գործիչներով, որոնց շարքում իրաւ պէտք է որոնել Նիցչէի երազած գեր-մարդկանց:

Իմանալով ցուցահանդէսին, պէտք է աւելացնել, որ այնտեղ ի ցոյց էին դրված նմանապէս մեծ քանակութեամբ մեծածաւալ քարտէզներ, դիագրամաներ, որոնք ներկայացնում էին կաթօլիկ միսիօնարութիւնների տարածութեան ծաւալը երկրագնդի զանազան մասերում եւ ի՛նչ նրանց ունեցած ծախքերի եւ եկամուտների քանակութիւնը անցած հարիւրամեակի ընթացքում. բայց որովհետեւ ինչպէս ասացինք, դրանց կից չը կար ոչ մի ուղեցոյց, ամփոփ տեղեկութիւններ պարունակող, որից կարելի լինէր օգտվել, ուստի մենք դժուարանում ենք մտնել այդ մանրամասնութիւնների մէջ:

Շատ արիստ նմանապէս, որ բողոքական միսիօնարներն էլ չէին հոգացել այդպիսի մի ցուցահանդէս կազմելու, այն ժամանակ առհասարակ միսիօնարական գործունէութեան մասին ստացած գաղափարը, ի հարկէ, աւելի կատարեալ կը լինէր Յամմեանի դէպք, ներկայ թէ եւ սահմանափակ, միմիայն կաթօլիկների վերաբերեալ ցուցահանդէսը. կրկնում ենք, շատ խոր եւ լուրջ տպաւորութիւն է գործում այցելողի վրա:

Մ. Չալեան

գրումները, դառնալի է, որ իրանց յայտնի դան-
դաղամտութեամբ չեն տեսնում իրանց քթի
տակ ընկած այս սքանչելի վայրերը եւ հէնց
չանագիտական տեսակետից էլ կորչում են
յարմար առիթը:

Ա. թով.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, հոկտեմբերի 5-ին

Կիրակի օր, ամսին 8-ին, պէտք է գումար-
վի Տափեր-Թաղի (Քաղաքացի) ս. Գեորգ եկե-
ղեցու ծխակախանի ժողով քննելու եկեղեցու
չինովեան նոր մակարդակը, որ կազմել է
տակ երկնքի տեղ եւ որովհետեւ թէ արդէն հաս-
տատված մակարդակով չինել եկեղեցին, թէ
նորով:

Իմ կարծիքով ընտանի է, եթէ ժողովը նոր
մակարդակի համար ոչ մի կարծիք չը յայտնէ,
այլ պահանջ է երկնքի տեղից բացառութիւն թէ
որ օրէնքի հիման վրա նա սնչաչանում է ծը-
խակախանի ժողովի վիճիւր եւ աւելորդ ծախսեր
անելով նոր մակարդակ է կազմել տալիս. եւ
ինչով է երաշխաւորում, որ եթէ այժմ ծխա-
կախանի ժողովը որոշէ մի խնդիր, դարձեալ եւ-
րեցիվոր ինքնապաշտպան չի փոխի:

Մի ամբողջ տարի է, որ մենք ունենք ար-
դէն հաստատված մակարդակ եւ այդ մակար-
դակը չէ կազմված մի կամ մի քանի մարդու
հաւանութեամբ, որպիսին է նոր մակարդակը,
այլ տարիներ ընթացքում եղել են ծխակախ-
անի եւ մասնագետների ժողովների՝ նախագա-
հութեամբ թէ Թիֆլիսի սրբազան առաջնորդի
եւ թէ նախկին երեցիվորների, որոնց միա-
ձայն հաւանութիւնն է գտել, ապա թէ առա-
ջարկվել է ի հաստատութիւն. եւ այդ կերպ
ընդունած մակարդակի վաւերացումն ստանա-
լուց յետոյ վերիննալ է անհասկանալի ցան-
կութեամբ մի ինչ որ մակարդակ կազմել տալ
եւ աշխատել քանդել, տակն ու վրա անել մի
վճիռ, որ կայացել է ձեռնհաս ժողովներում եւ
ստորիկ նորեւոր իշխանութեան եւ կառավա-
րութեան հաստատութիւնը. դա չը լսված մի
քան է:

Եւ իբրեւ միայն քանանայ յիշելու եկեղե-
ցու, իմ սրբազան պարագա եմ համարում ծը-
խակախանի առջ ասել բացարձակ, որ այս
նոր առաջարկութիւնը միանգամայն ապօրինի
է, բայց որ վրաստան է միասակար թէ սկզբ-
բունքով, թէ նիւթապէս:

Եւ վերջապէս, եթէ պ. Վարդապետեանցը
այդպիսի մի արտօրինակ միտք յղանալու ձեռ-
նարկն ունէր, ինչու նա քանդեց եկեղեցին եւ
անս վնասերով ամրան է ինչ եկեղեցու տեղ
նրա ծխակախանը եւ միայնակ դատարկ
ասիկ են տեսնում, անմիջեմբ թափառում
եւ դեռ ո՞վ գիտէ թէ երբ վերջ կը ստանայ
չինովեան գործը:

Յովհաննէս քան. Մարտիրոսեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, հոկտեմբերի 6-ին

Ինչպէս երեւում է, մի քանի «արտօրինակ»
կողմի են պարբերաբար վերջ հասցնել հայ
ընկին, այս բազմաչարար Մեղայանայի տա-
ճարին, որ ուրիշ ազգութիւնների մէջ այնքան
յարգի է եւ նախանձելի, իսկ մեզ մոտ մոռա-
ցութեան մասոված, արճաբարկված եւ յանախ
համակերպի սպարեզ դարձած: Ինչ երէկ էր,
որ «Մշակը» համեմատութեան դասեր էր կար-
գում այսօրինակ արտօրինակներին, դեռ երէկ էր,
որ անպատուութեամբ, նախատու էին պ. Խարա-
ղանին, որ նա իր սյուրբը եւ չափը չէ ճա-
նաչում: Բայց ինչպէն երեւում է, հայ մասու-
լի ապականեցը չեն ազդում, չեն կարծեցի-
նում այդպիսիների կոչուածքն երեստարակ Յե
ինչպէս կարող են ազդել երբ հասարակու-
թիւնը օգնութեան չէ գալիս մասուլիս եւ նրա
նեւ համարալի չէ գործում: Ինչպէս կարող է
այդպիսիների թիւը պակասել, երբ այնպիսի
մի պատասխանատու մարմին, որպիսին է Բա-
ղուի հայ գերատեսչական ընկերութիւնը, նոյն
նախ աջակցում է, երևա ու դիպում է տալիս
Այսպէս, օրինակ, մինչեւ «Մշակի» մէջ
պ. Խարաղանին պախարակում էին, որ նա
չափազանց յանդուձել է, որ չը գիտէ իր սյուրբ
ընդ անձանների մէջ մնալ, հէնց միւս օր այդ
պարտը հրաւիրվում է Բաղուի խմբի կողմից
զերիւտ տալու... Դիցե՛ք մեր հասարակու-
թիւնը դեռ ազգէ է. նա անխաբիւր ձեռք է
մեկնում թէ մի արեւնարբու վախառուի եւ
թէ մի անձուկէր հասարակական գործիչին:
Գիտե՛ք նա չը գիտէ պատմիկ հասարակական
մեղապարաններին այնպէս, ինչպէս, օրինակ,
ուսու հասարակութիւնը պատմեց յայտնի եր-
գի Յիզկունիին կամ մոտ օրերն Աստարա-
նում երբեք իբրբովին: Բայց չէ որ Բաղուի
զերատեսչական ընկերութեան ղեկավարները
մի քիչ բարձր պիտի լինեն ամբողջ իրանց
հասկացողութիւններով:

Սակայն դառնանք ինչորին Պ. Խարաղանի
զարկները հանգիստ չեն տուել գերատեսչա-
նուն կողմ պ. Կարինեանցին, որն արշինանոց
տառերով յայտարարել էր, որ հոկտեմբերի 5-ին
Վեդեղիկ թարթուական դահլիճում ներկայաց-
նելու է անտեղյակ սիրողներին մասնակցու-
թեամբ ձեռք մէկ զո՞՞ն կօսեղբանն եւ եթէ այդ
զերեր մի գոհ կար, դա յուսախար փոքրաթիւ
հասարակութիւնն էր, որ վկայ էր թէ ինչպէս

մի քանի «արտօրինակ» անպատուութեամբ են հայ
թաւորները: Բացառութիւն կազմում էր մի օ-
րերով, որ բաւական լաւ կատարեց իր դերը:
Ընթացողներին զարմայնելու համար պիտի
աւելայնեմ, որ պ. Կարինեանը վերջը կատա-
րեց Գոգոյի յայտնի «Սեւաղարի» յիշատակա-
րանքը մենախօսութիւնը, բայց թէ ինչպէս,
այդ մի հարցնէք:

Արդեօք մի օր վերջ պիտի լինի այս ամենին, թէ ոչ:

Հին թատերասէր

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բերլինում, ինչպէս հաղորդում են «Քյո-
ՅԵՃ» լրագրին, կազմակերպվում է բնագիտ-
աների մի ընկերութիւն, որի անդամները մաս-
շիր են այս տարի գիտնական նպատակով ճա-
նապարհորդութիւններ կատարել դէպք Սրբիմ
եւ Կովկաս: Ռուս ընտելտներին մի քանիսը
հրաւեր ստացան գերմանացիների կողմից մաս-
նակցելու յիշեալ ճանապարհորդութիւններին:

Նիկոլայեւսից հաղորդում են մայրաքաղաքի
լրագիրներին, որ այնտեղ մեծ հանդեսով նա-
ւարանից ջուրն է իջեցրած Սեւ-ժովի նաւա-
տորմի «Տարիկեան իշխան» զբոսակիրը: Հան-
դէսին ներկայ էին Սեւ ժովի նաւատորմի գլխա-
ւոր հրամանատար փոխ-ժովապետ Տիրտով-
ուրիչ իշխանաւորներ, քաղաքի եւ դասակար-
գների ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ հասա-
րակութիւն: Սեւ ժովի նաւատորմի սօնը մի
եւ նոյն ժամանակ եւ քաղաքի սօնն է, որի
հիմնադրի անունով կոչված է նաւը: Քաղաքը
նոր գրահարկի համար պատրաստում է սուր-
բերի երեք պատկեր, որոնցից մէկը յանուն
Մեծ-Հայաստանի Լուսաւորչի սուրբ Գրիգորի:

Պետերբուրգի ուսումնարանական շրջանի

հոգաբարձուն ուղարկել է իր շրջանի մէջ
պանդով դպրոցական հաստատութիւնների վար-
չութիւններին հետեւեալ շրջաբերականը. «Ընթ-
շանի հոգաբարձական խորհրդի նիստում, որ
տեղի ունեցաւ սեպտեմբերի 19-ին, քննվում
էր թուանշանների հարցը: Ներկայումս գոյու-
թիւն ունեցող կանոններով թուանշաններ
գրվում են աշակերտների ամեն մի պատաս-
խանի համար եւ այդ թուանշանները իւրա-
նշանները, ինչպէս եւ առաջ, կը հաղորդվեն
ճնոդներին, որոնք բացի դրանից տեղեկու-
թիւններ կը ստանան այն բոլոր դէպքերում,
երբ իրանց որդիք չեն ցոյց տալ ցանկալի ա-
ռաշնոյթութիւն: Հոգաբարձական խորհրդի
անդամների ձայները՝ աշակերտական զբաղ-
մունքների գնահատութեան հին եւ նոր ձևեր
վերաբերմամբ բաժանակցելու: Ի նկատի առնե-
լով այս հանգամանքը եւ աչքի առաջ ունենա-
լով, որ թուանշանների հարցը չէ կարող չը
հետաքրքրել աշակերտների ճնոդներին, եւ շատ
օգտակար եւ ցանկալի եմ համարում լսել այս
հարցի մասին ճնոդների կարծիքը: Չունենա-
լով ասական հնարաւորութիւն լսելու եւ ջըն-
նակաւորելու ճնոդներին առանձին - առանձին
կարծիքները, եւ հարկադրված եմ բաւականա-
նալ միայն նրանցից ձայներ հաւաքելով: Այս
պատճառով առաջարկում եմ ձեզ առանձին
չիջաբերականով հարցնել ձեր խնամքին յանձն-
ված դպրոցի աշակերտների բոլոր ճնոդներին,
թէ իրանց որդիկներն զբաղմունքների գնահա-
տութեան վերաբերեալ ձեւերից որին են գերա-
դասութիւն տալիս նրանք: Եւ յոյս ունեմ, որ
զուք կատարելապէս անաչառ կը լինէիք այս
հարցուփորձն անկախ ծանկալի էր, որ ճնոդ-
ների պատասխանները բոլորովին ազատ լինէին
ներքնաւնկերից թէ ձեր եւ թէ ուսուցիչների
կողմից: Յուսով եմ, որ ճնոդներից ոչ ոք չի
հրաժարվի տալ մի կարճ պատասխան, թէ որն
է գերադասում նա—հին ձևը, թէ նորը»:

Դ. Նիկոլայեւսի առաջարկութեամբ, ուսու
անթրոպոլոգիների ընկերութիւնը որոշեց գտնել
Ա.Ֆրիկայի հետազոտող, յայտնի ճանապարհորդ
Միկուլայա-Մակայի գերեզմանը: Որոշում
ների հետեւանքը վերին աստիճանի անմիջ-
թարական էր: Նրա գիտնական բարեկամները

ոչ միայն չը գտան Միկուլայա-Մակայի գերեզ-
մանը Վոլգոլիան գերեզմանատանը, ուր թաղ-
ված է նա, այլ նաեւ համոզվեցին, որ անհետ
կորել են նրա էթնոգրաֆիական ընդարձակ
աշխատութիւնները եւ հուսաքած ներթերե-
րմաշված է միայն, որ նրանք երկրոր ժամա-
նակ պահպանվում էին ուսուցիչ աշխարհագրա-
կան ընկերութեան մէջ, որտեղից վերցրել է
հանդուցեալի եղբայրը եւ տարել Մոսկվա, իսկ
այնտեղ նրանք անհետ չբացել են: «Այն ինչ—
նկատում է այս առիթով «ՅԵՃ. Կըրբեք» լրա-
գիրը—ուսու անթրոպոլոգիների ընկերութեան
անաչառ եւ արգել դնահատութեամբ՝ Միկուլ-
այա-Մակայ կենտրոնական Ա.Ֆրիկայի հետա-
զոտութեան համար արել է ոչ պակաս գործ,
քան շատերը հուշակված անգլիական հետազո-
տողներին»:

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Հոկտեմբերի
11-ին նշանակված են քաղաքային ընտրու-
թիւններ: Բազմաթիւ քաղաքայինների ընտ-
րութիւններին մասնակցելու իրաւունք ունեն
միայն 169 անձ, որոնք պէտք է ընտրեն 15
լիազոր եւ 3 կանխդատա Քաղաքապետի թեկ-
նածուներ համարվում են Նիկոլայու Տէր-
Մատթէսեան եւ ներկայ քաղաքապետի օգնա-
կան Վարդան Նիկոլայեւսի: Կազմված են եր-
կու կուսակցութիւն, որով ուղղում են անցկաց-
նել իրանց թեկնածուներին: Երիտասարդ կու-
սակցութեան թեկնածուն է Վ. Ենիկոլայեւսի:
Նա համաձայնվում է իր քուէտուվը դնել մի-
այն այն դէպքում, եթէ ձայնաւորների 2/3 մասը
ինտելիգենտներ ընտրվեն: Պէտք է խոստովա-
նել, որ պ. Ենիկոլայեւսի ներկայ ժամանակ
միակ յարմար եւ քաղաքային գործերին հմուտ
անձնաւորութիւնն է, որին կարելի է առանց
վարանելու քաղաքապետի պաշտօնը յանձնել»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՆԱՄԱԿ ԻՍԱԼԻԱԹԻՑ

Հոռ, հոկտեմբերի 2-ին

Լատին եկեղեցին Գրիգոր Լուսաւորչի տօնը
հոկտեմբերի 1-ին է տօնում. թէպէտեւ Հայ-
կազնեան դպրոցը Հոռում՝ ըստ ժամանակին
մեծաւ հանդիսեւ կատարում է «Վուսու ի վի-
րպան», «Էլի ի վիրապէ», եւ առաւել չբեղու-
թեամբ «Գիւտ Նշխարայ սրբոյն Գրիգորի Լու-
սաւորչի» տօները, բայց այժմ, ի նկատի ունե-
նալով, որ օտար եկեղեցին տօնում է հայ Լու-
սաւորչի տօնը, մի հայ սիրտ անկարող էր ան-
տարբեր գտնվել այսպիսի հանգամանքում:
Ուսու Հայկազնեան դպրոցն էլ, ուղեղով հան-
գամանքից օգտվել, եւ օտար երկրի ներքեւ,
օտար ժողովրդի ներկայութեամբ, կատարվեց
հետեւեալ հանդէսը:

Պէտք է, որ մեր յարգելի ընթերցողը աչքի
առաջ ունենայ, որ այժմ Հոռի Հայկազնեան
դպրոցը ամառանոցում է գտնվում եւ այդ
տօնական հանդէսը տեղի է ունենում ամառա-
նոցի շքեղ ապարանում:

Իտալիայի Ուեբրիա նահանգի, Սարինեան
լեւաների միոյն ստորոտից 200 մետրի չափ
բարձր դիրքի վրա յիշված են Փօճճօ-Կաթինո
եւ Կաթինո գիւղերը՝ (ուր արիւտակարծիք
գասակարգը Հոռից եւ ուրիշ քաղաքներից
գրվում է). սոցա երկուքի միջովալրում Հոռի
հայոց ամառանոցի հպարտ պալատն է կառուց-
ված, որն իր առջեւ ունի բաւականաչափ ըն-
դարձակ տարածութեամբ հող, ծածկված 200-ից
աւել ձիթենիներով, որոնք իրանց մշտադաւար
տերւունքով մի առանձին շքեղութիւն են տա-
լիս վայրին:

Նոր ստանդով սեպտեմբերի 30-ին, արեւը
մայր մածնելու միջոցում, վառօդով լցված բազ-
մաթիւ անօթները (mortaretti) հրանկաններ
թնդանօթային ձայնով օդի մէջ որոտում եւ
բամբուլ էին պատճառում, աւետելով երկրորդ
օրվայ հայոց Լուսաւորչի տօն լինելու: Դպրոցի
դարպասի չէմքի վրա գրված էր հետեւեալ ի-
տալերէն արձանագրութիւնը խոշոր տառերով.
«Nel di sacro al nome di San Gregorio Illu-
minatore apostolo dell' Armenia, il Collegio
Armeno al suo Patrono festeggiante plaude»:
Իմաստն այս է. «Ք բարնշան աւուր անուան
տօնի սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի Հայաստա-
նում առաքելոյ, հայ դպրոցն, ի պատիւ
պաշտպանին իւրոյ, տօնէ ցնծութեամբ գտօն
հանդիսի»:

Հոկտեմբերի 1-ի արշալոյսին նոյն օրորն-
գոտ հրանկանի ձայները տեղի ունեցան եւ
այ ու ահակ գտնվող գիւղերի բնակիչներին
քննից արթնացրին յիշեցնել տալով նոցա հայոց
մեծ սուրբի տօնը: Ապարանի դարպասը կա-
մարաձեւ դափնի տերւունքով զարդարված

էր, սոյն տերւունքից սիւղված էին մատուռ
տանոց բազմաթիւ մարտերայ սանդուղքների
վրա: Մատրան սեղանի վրա գրված էր մի ու-
կնձամուկ անօթով Գրիգոր Լուսաւորչի մա-
սուէքը, որը շուրջ վառված էին թաղա-
թիւ մոտեր: Մուռքն այդ օր պալատ էր ժողո-
վրդի համար հոռոյնցի եւ այլ օտար եւ տե-
ղայի երկեսո այնկողներին չափ չը կար, ո-
րոնք գիծում էին մատուռը՝ Հայաստանայց
առաքելոյ մատուռը համարելու: Նոյն օր,
երեկոյան ժամը 8-ին, հայոց դպրոցի փառա-
կերտ պալատը վերեւից վար կապերները եւ
գոյնզգոյն բնագլան կրակների լոյսով լուսա-
ւորված էր: Իտալացի ժողովուրդը, արք եւ
կանայք, տօնի զգեստներով, հաւաքվել էր
Հայկազնեան դպրոցի հրապարակը՝ հայերին եւ
իրանց պաշտպանին յարգելու համար: Բարակ
գոյնզգոյն թղթից շինված 8 հատ մեծադիր օ-
ղապարիկներ օդը բարձրացան բուն ծափա-
հարութեանց մէջ. շատ ձայներ եւս լսվում էին՝
«Vivano gli Armeni, viva San Gregorio degli
Armeni» (կեցցէ՛ն հայք, կեցցէ՛ սուրբ Գրիգոր
Լուսաւորչն հայոց): Օղապարիկներից յետոյ
արեւտական կրակ, ճոխ նրախաղ տեղի ունե-
ցաւ. զանազան կենդանի պատկերներ եւ ծա-
ներ էին տեսնվում օդի մէջ:—Այս հանդէսը
մեծ տպաւորութիւն թողեց ժողովրդի վրա,
որոնք գոհ սրտով եւ անքնդհատ ծափահարու-
թեամբ աղաղակում էին՝ «կեցցէ՛ն հայք, կեց-
ցէ՛ Հայաստան»:

Սարգիս վ. Տէր-Աբրահամեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիւրքական կառավարութիւնը, ինչպէս
հաղորդում է «Berliner Tageblatt» լրագիրը,
յայտնեց ուսուցիչ կառավարութեանը, որ նրա
բոլոր պահանջներին՝ Էրզրումի ուսուական հիւ-
պատոսի վրա քիւրդերի կողմից գործած յար-
ձակման վերաբերմամբ՝ բաւարարութիւն կը
տրվի: Նոյն լրագրին հաղորդում են Կ. Պօլսից,
որ արտասահմանում գտնվող երիտասարդ-
թիւրքերի կուսակցութեան պարագլուխները
գիմեցին սուլթանի տեղեկանալու, թէ ինչ
գրաւականներ կը տրվեն երաշխաւորելու հա-
մար նրանց ապահովութիւնը, եթէ նրանք
վճեն վերադառնալ հայրենիք եւ կարող են
արդեօք նրանք յոյս ունենալ, որ յարժուսիս
գրաւված գոյքերը կրկին կը վերադարձվեն
տեղերին: Ասում են, թէ սուլթանին դիմողնե-
րի մէջ է նաեւ նրա յայտնի փեսայ Մահմուդ
փաշան: Պաշտօնական շրջաններում խօսում
են, որ սուլթանը հակված է ներկու մնացեալ
երիտասարդ-թիւրքերին, եթէ միայն Մահմուդ
փաշան վերադառնայ Թիւրքիս:

«Times»-ի թղթակիցը հաղորդում է Կ.
Պօլսից, թէ գերմանական թաղամասանքը մը-
տադրութիւն ունի այցելել Պալատին: Բ. Գու-
նը, համաձայն սուլթանի հրամանին, յանձնա-
րարից Բերլինի թիւրքական գեսպանին յայտ-
նել գերմանական կառավարութեանը, որ նա
ոչ մի պատասխանատուութիւն չէ կարող առնել
իր վրա այն հակազբմանական ցոյցերի առի-
թով, որոնք կարող են տեղի ունենալ Պալատ-
ինում վերմանական թագաժառանգի այնտեղ
կեղծ ժամանակ:

—Սօֆիայից գրում են «C. P. ՅԵՃ» լրագրին.
«Մուգաֆիքը-Էդիսն Շահը Կ. Պօլսից եկաւ
Սօֆիա սեպտեմբերի 22-ին, այսինքն հինգ օր
աւելի վաղ, քան այդ նշմարվում էր Իրանի
միապետին դիմաւորելու համար կազմված
թիւրքական պաշտօնական ծրարքով: Այստեղ
հասած տեղեկութիւնները երեւում է, որ Շա-
հը նշանակված ժամանակից առաջ հեռացել է
Կ. Պօլսից նրա համար, որ սուլթանը չէ կա-
տարել ընդունելութեան այն պայմանները, ո-
րոնց մասին առաջուց համաձայնութիւն էր
կայացել Միքաէլ-Բիգա-խանի եւ թիւրքական
կառավարութեան մէջ: Այդ համաձայնութեամբ
սուլթանը պէտք է դիմաւորէ «Շահնաշին»
Դոլմա-Բախչէ-Սարայ պալատի նուստանոցի՝
վրա, այսինքն այնտեղ, որտեղ քիչ տառջ դի-
մաւորել էր գերմանական կայսրին, բայց իս-
կապէս դիմաւորեց արքային-արքային» իլլի-
քի պարտում: Բայց դրանից թիւրքական
ստորաքաղաք լրագիրները տարածեցին, որ, իբր
թէ, Շահնաշին սուլթանի հետ հանդիպելիս
համբուրել է նրա ձեռքը: Այս լուրը հանեց
Շահին եւ նրա կցորդներին համբուրելուցից,
եւ աստիկ զարպայեց Կ. Պօլսի պարսիկ գաղ-
թակախութիւնը: Մահմուդեան աշխարհի աչ-
քում արքայից արքան», Իրանի տէրը, հաւա-
սարկից մի սովորական նշանաւոր մահմուդա-
կանի աստիճանին, որ արժանացել է ընդունե-
լութիւն գտնելու բոլոր մահմուդականների խա-
լիֆէ մոտ: Այս պատճառով էլ այն բոլոր ար-
տաքին ցոյցերը, որոնք տեղի ունեցան Կ. Պօլ-
սում ի պատիւ Շահի, կորցրին իրանց ն.անա-
կութիւնը: Մուգաֆիքը-Էդիսն Շահը ոչ միայն
չափազանց դժգոհ մնաց ընդունելութիւնից,
այլ եւ, ինչպէս հուսաւանդում են նրա հետեւորդ-
ներից մի քանիսը, համոզվեց, որ սիւնիները
խոստումներին եւ խօսքերին անկարելի է հա-
ւատալ: Այսպիսով այն բոլոր

ժամերական երկու մեծ պետությունները, լրագրական էջերից հետո չը գնացին:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

5 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Մուկոլի գրառման մասին գեներալ Սուբբոտինի միջոցով պաշտոնապես հաղորդվում է, թե առաջապահ զորքը, քաղաքը մասնավոր, դառա նրան շատ տեղ բացելի մէջ, հարուստ աները, կրպակները, ցղեան-ցղինի պալատը, գանձարանը և ուրիշ կառավարչական հիմնարկությունների շինությունները բոլորովին աւերված: Կայսերական պալատը կողոպուտված էր և պատրաստած այրելու բոլոր եւրոպական շինությունները և քերտոններն աները ոչնչացրած էին: Մեր զորքերը բնակիչների օգնությամբ հանգրից հրդեհը Գանձված են նորագոյն ձեռի շատ թշնադանթներ իրանց ուսմանը, նոյնպէս և հրադանթներ և մեծ քանակությամբ գնաակներ: Մերնք գրաւեցին նոյնպէս և վառօդի գործարանը:

Աղքատ և հիւանդ երեխաներին խնամող ընկերությունը, որ գտնվում է Մեծ-Իշխանուհի Ելիսաւետա Մակրիկինի անունով հովանաւորութեան տակ, հրատարակում է «Կապոյտ խաչ» օրացոյց, զա տեղեկութիւններ մի հաւաքածու է առաւելու պետութեան վերաբերմամբ քարտեզներով, յատկապէս զպատկերներով և նկարներով: օրացոյցը դուրս կը գայ նոյնմբերի 1-ին. գինը կազմի հետ միասին 1 ր. 50 կ. է, ճանապարհածախսով—2 ր.: Խմբագրությունը՝ Պետերբուրգ, Սերգիևսկայա:

ՕԴԵՍՍԱ, Կայսերական «ՍՏԱՆԴԱՐԴ» գրասենյակով Լիվադիայից եկաւ յունական արքայորդի Գէորգի, Կրէտէի գեներալ-նահանգապետը և երկաթուղով ճանապարհ ընկաւ դէպի Կոստանպէլ:

ԿԱՆՏՈՆ: Խոտարանները Սունատուհի հրամանատարութեամբ անցնել երկուշաբթի օրը գրաւեցին Մուկոլի քաղաքը Արեւելեան գետի վրա: Մուկոլի և Սո, չինական գլխաւոր ուժերի զուրկ անցած՝ այսօր առաւօտեան դուրս եկաւ Սամսոնից խոտարաններին հալածելու: Սամսոնի պաշտպանութեան համար նա թողել 250 մարդ:

ՆԻՒՆԻՍԻԱ: Հեռագրիչներին համաձայն՝ առաջին նիստը խաղաղութեան պայմանները քննելու համար՝ Լի-Սունդ-Չանգի և Ցինի նամակներում, որոնք ուղղված են օտարերկրայ զեպաններին, նշանակված է չարքով օրը:

ՇԱՆԳՀԱՅ: Նանկիւնից ստացված մասնաւոր տեղեկութիւններին նայելով՝ 2,500 մարդուց կազմված զօրաբաժնից, որ գեներալ Լիու վերցրել է անտեղից կայսր պաշտպանութեան համար, 1,500 մարդ փախան, երբ զօրաբաժնը անցաւ Եանցէ գետից: Մի ուրիշ զօրաբաժնի, կազմված նոյնպէս 2,500 մարդուց, նոյն նպատակով ճանապարհ ընկաւ Գուատունից: Այդ զօրաբաժնից ևս շատերը փախուստ տուին:

ՏԵՍԻՍԻԱ: Ռուսաց զեպան Գիրս մտադիր է մօտ օրերուս վերադառնալ Պեկին:

6 հոկտեմբերի

ՇԱՆԳՀԱՅ: Խանկուրից ստացված տեղեկութիւններին նայելով՝ Խուբէ նահանգի փոխարքան պատուէր ստացաւ թողնելու իր պաշտօնը և գնալու Սինանֆու: Այս տեղեկութեանը, որ պաշտօնապէս չէ հաստատված, հիւպատոսները այսու ամենայնիւ լուրջ նշանակութիւն են տալիս:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ: Կոնգրեսը հաղորդեց այստեղ չինական կառավարութեան անուով Լի-Սունդ-Չանգի արած առաջարկութիւնները, որոնք պէտք է հիմք ծառայեն խաղաղութեան բանակցութիւններին համար: Կոնգրեսը հեռագրով մինչեւ այժմ չէ հրատարակված: Գէյ, մի ժամ Մակ-Կինլէյի հետ տեսակցութիւն ունենալուց յետոյ, երկար խօսակցութիւն ունեցաւ Վուտինֆանի հետ:

Պեկին: Վաղըրդէէ հոկտեմբերի 4-ին եկաւ Պեկին: Գեներալ Վուարձոն հասաւ Պեկին և յանձնեց ֆրանսիական զօրքերին դրօշակներ, մի և նոյն ժամանակ կայսերական պալատի դաւթում զօրահանդէս կատարեց: Այն յայտարարում, որ Լի-Սունդ-Չանգ և Ցին յանձնեցին զիսկումատիական մարմին, յայտնվում է, թէ ժամանակ է սկսել խաղաղութեան բանակցութիւնները: «Մեծ-Խաղաղութեան» շարժմանը մասնակից անձինք կենթարկվին դատի և պատժի չինական օրէնքների համեմատ Լի-Սունդ-Չանգ և Ցին սկզբունքով ընդունում են վարձարութեան ան-

հրաժեշտութիւնը զեպանատների աւերման համար: Չեանները հաշի կանոն պետութիւնների լիազօրեցրել: Պետութիւնները կարող են կապել նոր առեւտրական դաշնագրեր կամ փոփոխումներ մտցնել հին դաշնագրերի մէջ: Իւրաքանչիւր պետութիւն կարող է յայտնել իր առանձին ցանկութիւնները՝ առաջարկելով ձեռնամուխ լինել խաղաղութեան բանակցութիւններին: Այս պատճառով Լի-Սունդ-Չանգ և Ցին պահանջում են անյապող դաշնագրերը և պետութեան տեսակցութեան վրա օտարերկրայ զեպանների հետ ցունդ-լի-եամէնում հոկտեմբերի 7-ին:

ՊԱՐԻՉ: Գէլիասէ դիւնց պետութիւններին երկրորդ յայտարարով, որի մէջ մասնաւորապէս նկատվում է իրաւունքը, որ իր առաջին յայտարարութեամբ հաւանութիւն է գտել, առաջարկում է իրաւործել նրա մէջ յիշված ծրագրերը: Գէլիասէ միտք է յայտնում, որ իւրաքանչիւր պետութիւն, ընդունելով յիշեալ պայմանները, տեղեկութիւն տայ այդ մասին Չինաստանին՝ կարգը չուտով վերականգնելու համար, և յանձնարարէ Պեկին իր ներկայացուցչին՝ յանձնել որոշված պայմանները չինական կառավարութեան Լի-Սունդ-Չանգի միջոցով: Մի քանի պետութիւններ արդէն զրական պատասխան են տուել այդ յայտարարին և ուրիշներից մօտ օրերուս սպասում է համաձայնութեան:

Խմբագր. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԲԱԼԱՆԹԱՐ Հրատարակչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ ԻՍՍԷՆԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱՆԵԱՆ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԱՍՏԱՐԱՆ (արդիօկառ) Եղիշէ Տեր-Ազարեանց այժմ ընկալում է Շուրալիրում: 1-3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ՍԻՆՏ. ԲԱՐԱՅԵԱՆ վերադարձած թիֆլիս, սկսել է ընդունել իր նախկին ընկերանում (Սերգիևսկի) 14) Կուրձքի և այլ ներքին հիւանդներին 10-12 ժ. առաւօտ: Եւրոպայի ներքին և րիվատիկներին 5-6 1/2 ժ. երեկ. (չ. և. Տ.) 1-6

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑ ՄԵԼԻՔ-ԻՒՍՈՒՓ

պատմական պօժիս Գինն է 20 կոպ. Կապուց, Կայսերական Պեկին: 3-3

ՄԱՐԿԱՅԱՑՏՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԻ

ՐՕՅԵԱԼՆԵՐ ԳԱՇՆԱՄՈՒՐՆԵՐ

ՅԻՍ-ԳԱՐՄՕՆԻՈՒՄՆԵՐ, ՋՈՒԹԱԿՆԵՐ, ԳԻԹԱՆԵՐ, ՖԼԵՑՏՆԵՐ, ԿԱՐՆԵՏՆԵՐ, ՉՍԵՆԱՍԶԵՐ, ԼԱՐԵՐ, ԵՒ ԱՅԼՆ, ԵՒ ԱՅԼԵ:

Բոլոր տեսակ գործիքների համար գինը կարելի է վճարել մաս-մաս: ՊՐԵՏՍԿՈՒՐԱՆՏՆ ուղարկվում է ձրի: ԵՐԱՇԵՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԻ ԵՒ ՉՍԵՆԱՍԶԵՐԻ ԿՈՎԿԱՍՏԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳԵՊՕ

Բոլոր տեսակ գործիքների համար գինը կարելի է վճարել մաս-մաս: ՊՐԵՏՍԿՈՒՐԱՆՏՆ ուղարկվում է ձրի: ԵՐԱՇԵՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԻ ԵՒ ՉՍԵՆԱՍԶԵՐԻ ԿՈՎԿԱՍՏԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳԵՊՕ

Մատակարար Կայսերական Երաժշտական Ընկերութեան

Музыкальное депо Б. М. Мириманиана, ТИФЛИСЬ. Дворцовая ул., д. Т. Д. 3. Банва. 17-20

ՇՈՒՄՈՎ ԼՈՅՍ ԿՐ ՄԵՆԻ

ՄԱԿԱՐ ԶՄՇԿԵՆԻ 1901 թ. ՕՐԱՅՈՅՑՆԵՐԸ

Ցանկացողները թող վաղօրոք յայտնեն, որպէս զի ժամանակին կարողանան ստանալ: (հ. շ.) 3-15

Մ Ի Հ Ա Յ Ո Ւ Հ Ի

որ գիտէ, ֆրանսերէն, ռուսերէն և մուգրիկ, ցանկանում է մի կամ երկու աղջկայ հետ պարակլ թիֆլիսից դուրս: Հասցէ՝ Лабораторная, № 5, д. Цуринова, кв. Шаровой. 2-3

ԲԺՇԿ Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ

վերադառնալով թիֆլիս, վերանորոգեց ընթանի խոտոյի և առանձին հիւանդութիւնների բժշկութիւնը: Ընդունելութիւնը առաւօտեան 10-2 ժ. և երեկ. 5-7 1/2 ժ. իր նոր ընկերանում, որ գտնվում է հին ընկերանին կից, Վելյամինովսկայա փող. ա. Գարաշանի, № 4. [Вельяминовская ул. № 4, домъ Карташанъ]. 20-25

Առանձին և բերանի խոտոյի հիւանդութիւնների

ԲԺՇԿ ՆԻԿ. ԿԱՃԿԱՃԵԱՆ

ընդունում է հիւանդներ առաւ. 10-2 ժ. և երեկ. 5-7 ժ.: Երեւանեան հրապարակ. ա. Սարգսյանի. РОШОВЪ-ի լուսանկարչական գործարանի տակը. Эриванская площадь, домъ Харазова. (հ. շ.) 19-25

Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն ԵՒ Պ Ա Ն Ս Ի Օ Ն 3. ՂԱՐԱԳԵՕՁԵԱՆԻ

(Գոյ. VIII-րորդ ասրին. Թիֆլիս, Կուկիա, Тургеневская ул. № 5)

Բաղկացած է երկու պարաստական դասարաններից, որոնք իրանց դասընթացով համապատասխան են պետական միջնակարգ դպրոցների նոյն դասարաններին: Գործողում աշակերտները պատրաստվում են գիւնաղաններ, ընկալական և այլ պետական վարժարաններ մտնելու համար: Աշակերտները ընդունվում են իբրև գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ ու երթեւեկներ: Կովկասի ուսումնարանական վարչութեան թոյլատուութեամբ ընդունվում են նաև բոլոր կառավարչական դպրանոցների օտորին դասարաններից աշակերտներ իրանց դասերի վերակրթութեամբ հանդերձ: Վարժարանում աւանդվում են նաև կրօն, հայոց լեզու, ֆրանսերէն լեզու և համառօտ հայրենագիտութիւն՝ փորձված ու հմուտ դասատուների ղեկավարութեամբ: Գործի կառավարիչ՝ Յ. Ղարաբեգեան (հ. շ.) 2-4

ТРЕБУЙТЕ ВЕЗДЬ ШОКОЛАДЬ СІУ ФАБР. С. СІУ И К. МОСКВА. N. 9,730 (2)

Ս արգիս Վ. Արրա հաւեւա ի

Հասցէ. Սօլլակ, Գանձօփայեա փող. ա. Թամուշի, № 26, բն. № 9. Սովորեցնում և պատրաստում է երկու սեռի անձանց չորս ամսվայ ընթացքում, երաշխաւորութեամբ և հարկաւոր դէպքում—յանձնարարականներ տալով պարագմունքներ գտնելու համար

Հ Ա Հ Ո Ւ Ս Պ Ա Հ Ո Ւ Թ Ի Ն

- 1) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն իր բոլոր ճիւղերով.
2) Առեւտրական թուարանութիւն.
3) Առեւտրական թղթակցութիւն:
4) Գեղագրութիւն, ուսումնասիրութիւն զանազանատեսակ շրէֆտների և ուղղուն ամենալատ ձեռքերի:
Կարելի է տեսնել առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 11-ը և 4-ից մինչև 7-ը երեկոյան: (չ. ո. շ.) 10-14

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՅԻՐԱՄԻԱԿԱՆ ՆԱԽԳԼԱՅՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՊԱԿԵ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱՐՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկշաբթի մի անգամ:

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսել, մտնելով Տրապիզոն, Սամսո և Պոլս: Մեկնում Բաթումից չորեքշաբթի, 11/21 հոկտեմբեր—չորեքշաբթի, ԱՆՍՕԼԻ կապիտան ԲԻԱՆԿԻ, Եւ այսպէս չորեքշաբթի, երկու շաբթի մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ը ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոնակներ արվում են սովորական պակաս գներով:

Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի և Անտիպոլի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար: Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակալարաններին: ԲԱՐՈՒՄԻՍ—պ. Վիկտոր դ'Արնօն, Նաբէլէժնայա: ԹԻՖԼԻՍԻՍ—պ. Օ. Գ. Բարիկինդանանին, Սիժնի փող. Խօջափարուխովի և Մայսուրաձէի քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Վ. Ե. Մուրաֆնաններին, Նաբէլէժնայա փողոց, առև Կրասիլնիկովի, № 27: ՆՕՎՈՐՈՒՄ—պ. Ս. Մուրաֆնաններին, Նաբէլէժնայա փողոց, առև Կրասիլնիկովի (հ. շ.) 2-20